

2. Рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 березня 2015 р. у справі 6-260св15 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43226298> (дата звернення: 15.04.2018).

3. Сімейне право України : підручник / за ред. В. С. Гопанчука. Київ : Істина, 2002. 304 с.

4. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 № 5 // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : офіц. сайт. URL: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_zh_2012_rik.html (дата звернення: 15.04.2018).

Одержано 08.04.2018

УДК 347.1

Олексій Вікторович Артикуленко,

*здобувач кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОЗДАТНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Юридична особа повинна мати правосуб'єктність, яка означає здатність конкретної особи виступати як суб'єкт цивільного права та учасник цивільних правовідносин. Наявність у особи правосуб'єктності допускає існування у неї правоздатності, дієздатності й деліктоздатності¹. Загальновизнано, що правоздатність та дієздатність є складовими частинами цивільної правосуб'єктності особи. Варто врахувати підхід, за яким пропонується до дієздатності, в якості її складової відносити й деліктоздатність суб'єкта, тобто здатність самостійно нести відповідальність за вчинені цивільні правопорушення.

Беручи до уваги теорії юридичної особи, які отримали найбільшу наукову підтримку у правовій доктрині, їх змістовну наповненість та критичні зауваження², слід констатувати, що ні теорія фікції, ні теорія реального суб'єкта-юридичної особи не дають повного та детального розуміння природи її правосуб'єктності. Жодне об'єднання людей, трудовий колектив або майно самі по собі не є суб'єктами цивільного права. Учасником цивільних правовідносин може бути лише людина або організація людей, яких об'єктивне право наділяє властивістю правосуб'єктності.

Зауважимо, що законодавець України відмовився від конструкції спеціальної правоздатності юридичної особи і виходить із розуміння належності такому суб'єкту загальної (універсальної) правоздатності, вказуючи у ч. 1 ст. 91 ЦК України на те, що юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Аналогічні положення, наприклад, закріплені у ст. 51 ЦК Швейцарії, за якою юридичні особи можуть набувати всі права і приймати будь-які зобов'язання, за виключенням тих, для виникнення яких необхідно передумовою є такі природні якості людини, як стать, вік чи родинність.

¹ Більш детально з цього питання див.: [1, с. 138].

² Більш детально з цього питання див.: [2, с. 227–245].

Варто зазначити, що при цьому характер і зміст правоздатності юридичної особи як штучного суб'єкта права мають відрізнятися від правоздатності фізичної особи (громадянина). З однієї сторони, правоздатність юридичної особи вужча, ніж правоздатність індивіда, оскільки не враховуються всі права, пов'язані з людською індивідуальністю (наприклад, особисті немайнові, сімейні тощо). З іншої – правоздатність юридичної особи є ширшою порівняно з правоздатністю індивіда, оскільки вона має права, що можуть належати виключно суспільному цілому над його частинами (наприклад, право корпоративної влади [3, с. 98]).

Зазначимо, що ст. 91 ЦК України не передбачаються винятки або відсилання до норм, якими можуть встановлюватися інші умови правоздатності юридичної особи. У зв'язку з цим актуальним є питання про визнання за окремими юридичними особами спеціальної правоздатності. Наприклад, законодавство України містить численні випадки звуження обсягу правоздатності окремих видів юридичних осіб, зводячи її до спеціальної правоздатності (наприклад, діяльність комерційних банків, бірж, кредитних спілок тощо).

Відсутність в цивілістиці єдиної ідеї про правоздатність юридичної особи зумовлена низкою акторів. Так, в юридичній літературі не підтримується точка зору про наявність у будь-якої юридичної особи загальної (універсальної) правоздатності, з необхідністю визнання за юридичною особою спеціальної правоздатності [4, с. 152; 5, с. 205; 6, с. 129–130]. Такий підхід пояснюється необхідністю набуття такою особою спеціального статусу, що пов'язано з процедурою її державної реєстрації. Спеціальна правоздатність дає можливість здійснювати лише такі види діяльності і набувати таких прав, які відповідають предмету діяльності цього суб'єкта, що яскраво продемонстровано на прикладі публічних утворень як учасників цивільних відносин, які мають спеціальну цивільну правоздатність, що відповідає меті їх створення. Наприклад, спеціальною (або виключною) правоздатністю наділені державні (публічні) корпорації у США та Великій Британії (які відносять до так званих квазіпублічних юридичних осіб). Так, укладені ними угоди, що виходять за межі спеціальної правоздатності, вважаються нікчемними [7, с. 206].

В юридичній літературі зазначено, що якщо назвати загальною (універсальною) ту правоздатність, якою наділяються фізичні особи, то правоздатність юридичних осіб логічно назвати спеціальною у тому розумінні, що останні можуть бути суб'єктами далеко не всіх тих правовідносин, здатністю участі в яких наділені громадяни (наприклад, сімейні відносини тощо). З іншої сторони, існує коло правовідносин, до участі в яких здатні, навпаки, лише юридичні, але не фізичні особи (наприклад, здійснення банківської, страхової діяльності тощо); в цьому сенсі правоздатність юридичних осіб відрізняється від правоздатності фізичних осіб лише об'ємом, але не змістом і, як наслідок, також може бути названа загальною. Крім того, спеціальними (цільовими) називаються правоздатність юридичних осіб окремих організаційно-правових форм (непідприємницьких юридичних осіб), а також здатність до участі у правовідносинах у рамках діяльності, що підлягає ліцензуванню. Тобто справа полягає не у назві правоздатності юридичної особи загальної чи спеціальної, а у її об'ємі, з одного боку, і у підставах динаміки – з іншого [4, с. 152–153, 159].

В ринкових умовах застосування принципу спеціальної правоздатності не відповідає умовам підприємницької діяльності [6, с. 159]. Як же тоді визначати правоздатність непідприємницьких юридичних осіб приватного права? Тобто, чи свідчить це про те, що всі без винятку юридичні особи приватного права повинні мати загальну (універсальну) правоздатність? Фахівці на це питання дають негативну відповідь. Така позиція ґрунтується на тому, що, по-перше, існують підприємницькі товариства, які займаються винятковими видами підприємницької діяльності (наприклад, страховою тощо) і не можуть займатися ніякими

іншими видами діяльності, тобто правоздатність у них залишається спеціальною. Пропонується іменувати правоздатність, яку можуть мати підприємницькі організації відповідно до спеціального закону виключним видом діяльності, «виключною правоздатністю» [8, с. 18].

По-друге, непідприємницькі юридичні особи, в т. ч. непідприємницькі товариства і установи, створюються для досягнення певної мети, значить надання їм загальної (універсальної) правоздатності не узгоджується з цільовим характером їх діяльності. Зокрема, релігійні організації мають спеціальну правоздатність, що пов'язана з метою їх діяльності, тобто із задоволенням релігійних та інших, пов'язаних із ними, потреб. Виходячи з цього, вказані юридичні особи повинні мати спеціальну (цільову) правоздатність. Отже, питання визнання за юридичною особою загальної (універсальної) або спеціальної правоздатності в рамках цивільно-правової доктрини залишається відкритим.

Список бібліографічних посилань

1. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
2. Жорнокуй Ю. М. Методология исследования в развитии учения о юридических лицах // Методология исследования проблем цивилистики : сб. ст., посвящ. памяти проф. А. А. Пушкина / под ред. Ю. М. Жорнокуя и С. А. Слипченко. Харьков : Право, 2017. С. 224–250.
3. Суворов Н. С. Об юридических лицах по римскому праву. М. : Статут, 2000. 299 с.
4. Белов В. А. Гражданское право. Общая часть. Т. II. Лица, блага, факты : учебник. М. : Юрайт, 2011. 1093 с.
5. Суб'єкти цивільного права / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Харків : Харків юрид., 2009. 632 с.
6. Цивільне право: підручник : у 2 т. Т. 1 / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. 656 с.
7. Козлова Н. В. Понятие и сущность юридического лица: Очерки истории и теории : учеб. пособие / науч. ред. В. С. Ем. М. : Статут, 2003. 318 с.
8. Слугин А. А. Гражданская правосубъектность юридических лиц : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Рязань, 2003. 176 с.

Одержано 18.03.2018

УДК 347.1

Юлія Дмитрівна Белова,

аспірант Хмельницького університету управління та права

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Персональні дані можуть класифікуватися й за різноманітними критеріями: за предметом (біографічні, фінансові, біометричні тощо), ступенем потенційної шкідливості неконтрольованого обігу (звичайні, вразливі), здатністю до ідентифікації (прямо та опосередковано ідентифікуючі), формою фіксації (символи, образи, сигнали), співвідносністю з метою використання (повні, неповні, надмірні), адекватністю відображення дійсності (достовірні, недостовірні), способом сприйняття людиною (безпосередньо або за допомогою технічних засобів) тощо [1, с. 9]. Кожна із таких класифікацій може мати наукове та (або) практичне значення. У контексті нашого дослідження доцільно персональні дані ділити на види таким чином, щоб відображати відмінності в їх правовому режимі.